

«Εναλλακτικές προσεγγίσεις μέσω ΤΠΕ στη διδακτική της Ιστορίας. (e-class, φωτόδεντρο, αντεστραμμένη τάξη) »

Κανταράκη Δ. Σοφία

M.Sc.Φιλολόγος, 3^ο Γυμνάσιο Βόλου
sofikant72@yahoo.gr

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα διδακτική προσέγγιση επιχειρεί να συμβάλει στην τροφοδότηση της διανοητικής σκευής των εκπαιδευτικών μέσα από ένα επιστημολογικό πλαίσιο διδακτικής της ιστορίας. Αποσκοπεί να προσδώσει μια διαφορετική οπτική στη διδασκαλία της με τη μέθοδο της αντεστραμμένης τάξης, τη χρήση του φωτόδεντρου στην πλατφόρμα του e-class και την πολύπλευρη διαχείριση της πληροφορίας. Αφετηρία είναι η θέση ότι ο χρόνος που δαπανάται μέσα στην τάξη «επαναπροσδιορίζεται» και επιμερίζεται σε έρευνα, εφαρμογή και αξιολόγηση, προκειμένου να ανταποκριθεί με τον βέλτιστο τρόπο στις εξειδικευμένες ανάγκες κάθε μαθητή. Έτσι, ο μαθητής ως ενεργούν υποκείμενο στοχάζεται πάνω στη πληροφορία, διερευνά και παράγει ιστορική γνώση. Έρχεται σε αντιδιαστολή με το δασκαλοκεντρικό μοντέλο δημιουργώντας ρήξη στην καρδιά της μαθησιακής διαδικασίας με ένα μηχανισμό αλλαγής θεσμικού ρόλου και αλληλοδιδασκτικής, σύμφωνα και με τις παιδαγωγικές θεωρίες περί κατασκευής της γνώσης και της επερχόμενης νοητικής εξέλιξης μέσω συνεργασίας. Επιχειρεί να συμβάλει στην ανάπτυξη της ιστορικής συνείδησης και της καλλιέργειας των μεταγνωστικών δεξιοτήτων τους προωθώντας τη βιωματική εμπλοκή των μαθητών ως πρωταγωνιστικό παράγοντα μάθησης.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: φωτόδεντρο, eclass, αντεστραμμένη τάξη, συνεργατική μάθηση, μαθητοκεντρικό μοντέλο.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σύμφωνα με τις νέες παιδαγωγικές παραμέτρους, οι γνωστικές θεωρίες τονίζουν πως η μάθηση είναι μια μεταβαλλόμενη, ενεργητική, συνθετική και εποικοδομητική διαδικασία σύμφωνα με την οποία ο μαθητής κατασκευάζει τη γνώση μετά από κριτική διερεύνηση. Η πρόσβαση στην πληροφορία καθιστά τη διδασκαλία καθαρά μαθητοκεντρική και ορίζει το μαθητή ως ενεργούν υποκείμενο, ικανό να αναπτύξει γνώσεις πιο προηγμένες, αλλά και διαφοροποιημένες από αυτές που του προσφέρει το αναλυτικό πρόγραμμα. Σύμφωνα, επίσης, με τη νέα εκπαιδευτική φιλοσοφία βασικό χαρακτηριστικό του ψηφιακού σχολείου είναι η διαδραστικότητα και η ομαδοσυνεργατικότητα, έτσι ώστε οι μαθητές να ωφελούνται, μαθησιακά και γνωσιακά, αλλά και να κοινωνικοποιούνται προσαρμοζόμενοι στη σύγχρονη πολυπολιτισμική πραγματικότητα. Η συνεργατική μάθηση βασίζεται στις σύγχρονες θεωρίες που υποστηρίζουν ότι η μάθηση είναι ή μπορεί να βελτιωθεί μέσα από μια κοινωνική διαδικασία. Είναι γνωστό ότι η συνεργατική μάθηση ενθαρρύνει τις αλληλεπιδράσεις μεταξύ των μαθητών στο πλαίσιο μιας ομάδας.

Η διαφοροποίηση στη διδασκαλία μέσω της αντεστραμμένης τάξης, με τη χρήση εναλλακτικού ψηφιακού εκπαιδευτικού υλικού στην πλατφόρμα eclass, έγκειται στον πρωταγωνιστικό ρόλο των μαθητών ως προς τον εμπλουτισμό και την ανατροφοδότηση της διδακτέας ύλης χωρίς την άμεση διδακτική εμπλοκή του εκπαιδευτικού. Οι μαθητές δραστηριοποιούνται ενεργά, προκειμένου να μελετήσουν εκτός τάξης διδακτική ύλη, αλλά κυρίως ενεργοποιούνται από την αλλαγή του θεσμικού τους ρόλου, αφού στη συνέχεια γίνονται οι ίδιοι μεταδότες νέου γνωστικού περιεχομένου. Έτσι, η ιστορία παύει να είναι το βαρετό και ανιαρό εκείνο μάθημα αποστήθισης και στείρας απομνημόνευσης που κρατά όσο οι εξετάσεις. Γίνεται μάθημα αναστοχασμού και ιστορικής διερεύνησης, αντικείμενο μελέτης και δραστηρικής παρουσίασης με τη χρήση ποικιλόμορφων λογισμικών επεξεργασίας λόγου και παρουσίασης.

Το σκεπτικό αυτής της δράσης είναι να γίνουν οι ίδιοι οι μαθητές πρωταγωνιστές και δημιουργοί διαμορφώνοντας την ιστορική γνωστική σκαλωσιά σε ένα οικοδόμημα που θα χτίσουν και θα το αναδείξουν οι ίδιοι μέσα από ένα σύνολο δραστηριοτήτων που αυτοί πάλι θα επιλέξουν με την καθοδήγηση του διδάσκοντα. Το ζητούμενο είναι να αναπτύξουν ιστορική κρίση, αλλά και συνείδηση μέσω σωστής διαχείρισης της πληροφορίας, ανασυνθέτοντας το ιστορικό παρελθόν και συμπληρώνοντας ένα πάζλ ιστορικών γνώσεων.

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Οι μοντέρνες προσεγγίσεις για την Ιστορία στην εκπαίδευση με την εφαρμογή τους στην καθημερινή διδακτική πρακτική στη σχολική τάξη αποβλέπουν στην ανάπτυξη της ιστορικής σκέψης των μαθητών ως προς τη μεθοδολογία, το περιεχόμενο και τα ειδικά χαρακτηριστικά της σε στενή σχέση με την ανάπτυξη κριτικής ιστορικής γνώσης (Ιωάννου, 1998). Η ιστορική γνώση είναι θεμελιώδες και αναπόσπαστο χαρακτηριστικό της ιστορικής σκέψης, επειδή γίνεται αντιληπτή ως διανοητική και κοινωνική δεξιότητα για ιστορική ερμηνεία και όχι ως απλή συσσώρευση ιστορικών στοιχείων (Ρεπούση, 2004).

Με βάση αυτό οι μοντέρνες εκπαιδευτικές μέθοδοι (βλ. Ματσαγγούρας, 1987, Νικολαΐδου και Γιακουμάτου, 2001, Κάββουρα, 2004, Μαυροσκούφης, 2004β, Καλύβας, 2010) επικεντρώνονται στην κριτική μελέτη ιστορικών έργων και στη χρήση και ερμηνεία ιστορικών μαρτυριών από τους μαθητές, γιατί μόνο έτσι εξασφαλίζεται η παράλληλη ανάπτυξη της ιστορικής σκέψης και της ιστορικής γνώσης (Μαυροσκούφης, 2005). Η ιστορική εκπαίδευση εισάγει μεν τους μαθητές στην Ιστορία, στη μελέτη, ήτοι του παρελθόντος, αλλά ταυτόχρονα και – απαραίτητα - τους μυεί στην ιστορική και μέθοδο και διαδικασία (Ρεπούση, 2000). Η ιστορική δηλαδή σκέψη και γνώση των μαθητών καλλιεργείται παράλληλα, αλλά και κατ' αναλογία με την ιστορική σκέψη και γνώση των ιστορικών (Νάκου, 59-61).

Θεωρείται πια δεδομένο ότι η δυσκολία των παιδιών να σκεφτούν κριτικά για το παρελθόν συνδέεται, εκτός των άλλων, και με την παραδοσιακή ιστορική εκπαίδευσή τους εξαιτίας της οποίας δεν διαθέτουν γνώση ή εμπειρία της ιστορικής μεθόδου (Δημουλάς και Δημούλας, 1999 κ.ε., Δαμάσκος, 2000), αλλά και δεν έχουν ασκηθεί στη χρήση των καταλοίπων του παρελθόντος ως ιστορικών μαρτυριών και στην ερμηνεία τους ως ιστορικών τεκμηρίων για τη διατύπωση ιστορικών ερωτήσεων, υποθέσεων ή συμπερασμάτων (Νάκου, 146-7). Στην αυτόνομη μάθηση ο μαθητής αναγνωρίζει τις ανάγκες του, θέτει στόχους, αναγνωρίζει πηγές μάθησης, επιλέγει στρατηγικές, αξιολογεί το μαθησιακό αποτέλεσμα και κατέχει τον έλεγχο της μάθησής του. Κυρίαρχο ρόλο έχει, όμως, και η αλληλεπίδραση των μαθητών μεταξύ τους, οι ενέργειές τους, αλλά και η αλληλεπίδρασή τους με τον καθηγητή του οποίου ο ρόλος μετατρέπεται σε βοηθητικό και καθοδηγητικό. Σύμφωνα και με τον Whipple (1987), το είδος αυτό της συνεργατικής μάθησης αναφέρεται στην ενεργό συμμετοχή των μαθητών και των καθηγητών στη διαδικασία της μάθησης. Επιπλέον, οι συνεργατικές δραστηριότητες δίνουν κίνητρο στους μαθητές ενθαρρύνοντάς τους να συμμετέχουν σε συζητήσεις. Ο ίδιος συνεχίζει ότι η γνώση δεν μεταφέρεται, αλλά δημιουργείται μέσα από διάλογο δημιουργώντας ταυτόχρονα την αίσθηση της.

Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι ο τρόπος με τον οποίο διδάσκονται μέχρι σήμερα τα παιδιά ιστορία φαίνεται ότι έχει καλλιεργήσει το περιεχόμενο της σκέψης τους περισσότερο με ιστορικά ιδεολογήματα παρά με κριτική ουσιαστική γνώση (Δημουλάς και Δημούλας, 1999 κ.ε., Δαμάσκος, 2000). Πέραν αυτού μη δίνοντας στα παιδιά ευκαιρίες να αναπτύξουν τη σκέψη τους ως προς την ιστορική μεθοδολογία και τα ειδικά χαρακτηριστικά της ιστορικής σκέψης, ελαχιστοποιήθηκαν οι όποιες θετικές επιδράσεις στο περιεχόμενο των συλλογισμών τους (Νάκου, 210).

Έχει επισημανθεί ότι η ιστορική σκέψη των μαθητών συγκροτείται ευκολότερα, όταν οι μαθητές εθίζονται περισσότερο στην έρευνα, στη μελέτη και στην αναζήτηση, και όχι τόσο στην απλή περιγραφή των ιστορικών γεγονότων (Κόκκινος, 302). Πρέπει οι μαθητές να εισάγονται σε ένα ευρύ πλαίσιο πρωτογενών και δευτερογενών πηγών και να ενθαρρύνονται να τις ερευνούν αναζητώντας από μόνοι τους αυτό που τους ενδιαφέρει. (Μαυροσκούφης, 2005) Είναι δε ανάγκη διαρκώς να ενθαρρύνονται στο να προσεγγίζουν κριτικά τις πηγές και να απευθύνουν καίριες ιστορικές ερωτήσεις, όπως, «ποιος έγραψε την πηγή;», «γιατί;»,

«επιβεβαιώνεται-ταυτίζεται η πηγή μας με άλλες πηγές;», «ποια ήταν η οπτική γωνία του συγγραφέα-δημιουργού;» (Foster, 2001). Η διαφοροποίηση, λοιπόν, στη συγκεκριμένη δειγματική διδασκαλία έγκειται στον πρωταγωνιστικό ρόλο των μαθητών ως προς στην ανατροφοδότηση της δοθείσας ύλης στην ολομέλεια της τάξης, χωρίς την διδακτική εμπλοκή του εκπαιδευτικού και στη χρήση του φωτόδεντρου στην πλατφόρμα του eclass. Άλλωστε, σε πολλά πανεπιστήμια διεθνώς βιντεοσκοπούνται διαλέξεις και διανέμονται δωρεάν ευρέως μέσω διαδικτύου. Πρόκειται για τα γνωστά ως Massive Online Open Course (MOOCs).

Η μεθοδολογία της συγκεκριμένης μεθόδου στηρίχτηκε αποκλειστικά στις παραπάνω προσεγγίσεις ακολουθώντας και τις παιδαγωγικές θεωρίες του κονστρουκτιβισμού (συγκεκριμένα, του J. Piaget), ο οποίος υποστηρίζει ότι η γνώση οικοδομείται ενεργά από τον ίδιο το μαθητή, στην ανακαλυπτική και διερευνητική μάθηση (όπως την περιγράφει ο J. Bruner), σύμφωνα με την οποία ο εκπαιδευτικός καθοδηγεί τους μαθητές του και παρεμβαίνει μόνον όπου χρειάζεται προκειμένου να διασφαλίσει την ομαλή οργάνωση και διεξαγωγή της διδασκαλίας, και στις κοινωνικοπολιτισμικές θεωρίες (συγκεκριμένα του Vygotsky) οι οποίες υπογραμμίζουν τον ρόλο της κοινωνικής αλληλεπίδρασης και του πολιτισμικού περιβάλλοντος του παιδιού για την εξέλιξη και την ανάπτυξη της γνώσης. Σύμφωνα με την Κάββουρα (2010:62) οι γνώσεις συγκρατούνται από το υποκείμενο, διατηρούνται για όσο διάστημα είναι λειτουργικές, κινητοποιούνται και αρθρώνονται με άλλους πόρους μέσω των δεξιοτήτων στο πλαίσιο των καταστάσεων μάθησης. Στόχος, λοιπόν, είναι η δημιουργία στοχευμένων καταστάσεων μάθησης της ιστορίας με απώτερο στόχο την περιθωριοποίηση όσο το δυνατόν περισσότερο της μετωπικής διδασκαλίας και την τροφοδότηση και συνεξέταση της δηλωτικής και διαδικαστικής ιστορικής γνώσης.

Επιζητούμενο, λοιπόν, της όλης δράσης είναι η προσπάθεια εξοικείωσης των μαθητών με τις μεθόδους των ιστορικών στο πλαίσιο μιας εξατομικευμένης αντιληπτικότητας (βιβλίο ιστορίας εκπαιδευτικού), αλλά και η απόκτηση ολιστικής συνείδησης της παρελθούσας και παροντικής πραγματικότητας. Οι εφαρμογές της τεχνολογίας μπορούν να ενεργοποιήσουν και να ευαισθητοποιήσουν τις αντιληπτικές δεξιότητες διερεύνησης ιστορικών θεμάτων, έστω και σε ένα απλουστευμένο βαθμό μιας και μιλάμε για μαθητές Γυμνασίου. Ευχής έργο είναι να βρεθεί ο μαθητής μέσω των ΤΠΕ υπό την επίρεια των πηγών και κατά συνέπεια των γεγονότων, προσδίδοντάς τους τη δική του διάσταση και φυσικά συλλαμβάνοντας τη δική τους σημασία και υπόσταση. Στόχος σε γενικές γραμμές είναι η απόκτηση ιστορικής παιδείας μέσω ανάπτυξης της κριτικής σκέψης, έτσι ώστε να τον αναδείξει σε μάρτυρα μιας ιστορικής συνέχειας.

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΣΤΗΝ ΤΑΞΗ

Το μάθημα της ιστορίας περνάει από δύσκολη κριτική κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς ιδιαίτερα από το μαθητικό κοινό του. Η στείρα απομνημόνευση και η αποστήθιση δεν ενδείκνυνται, προκειμένου να αλλάξει η εικόνα των μαθητών γι' αυτό. Καταλληλότερος τρόπος για να επιτευχθεί ο σκοπός του, που είναι η καλλιέργεια ιστορικής κρίσης και συνείδησης, είναι η βιωματική και πρωταγωνιστική εμπλοκή των μαθητών, καθ' όλη τη διάρκεια της χρονιάς στην ιστορική διερεύνηση, στην ανακάλυψη, στην ανάλυση, στη σύνθεση και στην παρουσίαση. Έτσι, ο μαθητής αναγνωρίζει τις ανάγκες του, θέτει στόχους, αναγνωρίζει πηγές μάθησης, επιλέγει στρατηγικές, αξιολογεί το μαθησιακό αποτέλεσμα και κατέχει τον έλεγχο της μάθησής του. Ένα από τα μεγαλύτερα οφέλη είναι ότι η συνολική αλληλεπίδραση αυξάνεται από το δάσκαλο στο μαθητή και από το μαθητή στο μαθητή με τη μέθοδο της αλληλοδιδασκαλίας.

Με αφορμή πάντα το βιβλίο και τους στόχους του ΑΠΣ και ΔΕΠΠΣ συγκροτείται γύρω από ένα συγκεκριμένο θέμα ένα χαρτοφυλάκιο ιστορικού υλικού βασιζόμενο στο αποθετήριο μαθησιακών πόρων του Φωτόδεντρου με τη χρήση των εργαλείων της πλατφόρμα του eclass. Το περιεχόμενο της ύλης οργανώνεται με βάση γνωστικές κατηγορίες (όπως συγκυρία, συγχρονικότητα, μεταβολή) και έννοιες γενικές, δομικές, οργανωτικές, ιστορικές. Η μελέτη της γίνεται στο σπίτι διαδικτυακά μέσω οπτικοακουστικού υλικού το οποίο έχει προσαρμόσει στις ανάγκες των μαθητών ο εκπαιδευτικός, όπως παρουσιάσεις, βίντεο, φωτογραφίες, χάρτες στον ιστότοπο (e-class), ενώ οι επεξηγήσεις και οι αλληλοσυμπληρώσεις γίνονται στο σχολείο με την καθοδήγηση του εκπαιδευτικού. Τα

χρονικά πλαίσια προσδιορίζονται εξ αρχής βάσει ενός κοινωνικού- μαθητικού συμβολαίου. Έτσι, υπάρχει άνεση χρόνου και ελευθερία κινήσεων και αποφάσεων. Βασικά στοιχεία της δραστηριότητας υπήρξε η οργάνωση και το κίνητρο. Προσδιορίζεται ένα συγκεκριμένο θέμα, το οποίο μπορεί να είναι αντικείμενο επεξεργασίας, είτε ομαδικά είτε ατομικά. Οι μαθητές μέσω των ασύγχρονων επικοινωνιών μάθησης παρακολουθούν τη διδασκαλία της νέας τους ύλης στον δικό τους υπολογιστή στο σπίτι και μαθαίνουν βάσει του δικού τους τρόπου και ρυθμού μάθησης χωρίς χωροχρονικούς περιορισμούς. Αυτή είναι και η φιλοσοφία της αντεστραμμένης τάξης. Να διαχειρίζονται την πληροφορία ποικιλοτρόπως όσο θέλουν και όπως θέλουν. Στην ενότητα, π.χ., για την ελληνική επανάσταση οι μαθητές χωρίστηκαν σε ομάδες προκειμένου να ερευνηθούν οι πηγές και να παρουσιαστούν. Δημιουργήθηκαν τέσσερις ομάδες, των ιστορικών, των βιογράφων, των φωτογράφων και των φιλολόγων. Ιδιαίτερη μέριμνα χρειάστηκε, ώστε κάθε μέλος να καθίσταται προσωπικά υπεύθυνο για την επιτυχία της ομάδας. Ενώ είχε γίνει αντιληπτό ότι κάθε μέλος της ομάδας επιτυγχάνει το στόχο του μόνο αν και τα υπόλοιπα μέλη της ομάδας επιτύχουν τους δικούς τους στόχους. Δεδομένου ότι ο ρόλος του εκπαιδευτικού έχει αλλάξει έχουμε το προνόμιο να παρατηρούμε ότι οι μαθητές αλληλεπιδρούν μεταξύ τους. Οι μαθητές βοηθούν ο ένας τον άλλο να μάθουν, αντί να βασίζονται στον καθηγητή ως το μοναδικό αναμεταδότη της γνώσης. Είναι πραγματικά μαγικό να παρατηρεί κάποιος το πόσο καλά οι μαθητές μπορούν να συνεργαστούν και να μάθουν ο ένας από τον άλλο.

Οι μαθητές καλούνταν να διερευνήσουν το υλικό της ομάδας τους, το οποίο υπάρχει αναρτημένο στο φωτόδεντρο μέσω του eclass, και να συμβουλευθούν έγγραφα, περιοδικά, ημερολόγια, ιστορικά μνημεία, έργα τέχνης και άλλα στοιχεία από το παρελθόν, λαμβάνοντας υπόψη το ιστορικό πλαίσιο στο οποίο τα αρχεία αυτά δημιουργήθηκαν και από τα οποία έκριναν ότι μπορούν να ανασύρουν υλικό ποικίλης μορφής παρουσιάζοντάς το με τη βοήθεια των ΤΠΕ στην ολομέλεια της τάξης σε ρόλο εκπαιδευτικού. Το σημείο αυτό χρήζει ιδιαίτερης παιδαγωγικής προσοχής, διότι λαμβάνει χώρα μια υποτυπώδης υποκατάσταση του έργου του εκπαιδευτικού. Οι μαθητές παίρνουν τα ηνία της μετάδοσης γνώσης στο επίπεδο που οι ίδιοι κρίνουν ότι την κατέχουν και σε όρια δική τους αντιληπτικότητας.

Η διαχείριση της πληροφορίας οριοθετείται στην πλατφόρμα του eclass για την οποία έχουν οριστεί κωδικοί πρόσβασης για το σύνολο των συμμετεχόντων μαθητών. Με αυτόν τον τρόπο διαχειρίζονται τα βασικά σημεία του μαθήματος ερχόμενοι στην τάξη την επόμενη φορά, προετοιμασμένοι να συζητήσουν ή να θέσουν ερωτήματα κι απορίες. Επιπλέον, αφού σε αυτό το μαθησιακό μοντέλο δεν υπάρχει διδασκαλία στη φυσική τάξη, ο διδακτικός χρόνος στο σχολείο αφιερώνεται στην πρακτική εξάσκηση, στην εμπέδωση και κατηγοριοποίηση των εννοιών, στην εφαρμογή των νέων γνώσεων, ώστε αυτές να μην περιορίζονται μόνο στο θεωρητικό επίπεδο σε ομαδικές εργασίες και σε διάλογο μεταξύ των μαθητών και του εκπαιδευτικού. Οι μαθητές μπορούν να εργάζονται και από το σπίτι τους, αναρτώντας ή και συνομιλώντας στο chat session με συμμαθητή τους, αν κριθεί απαραίτητο. Πολύ ικανοποιητικό ήταν το γεγονός ότι σε σύνολο 25 μαθητών συμμετείχαν όλοι.

Είναι, γενικά, αποδεκτό ότι η ιστορία αναπτερώνει το ηθικό σε περιόδους εθνικών κρίσεων και απογοητεύσεων, προσφέροντας από το παρελθόν παραδείγματα πατριωτισμού, κοινωνικής αδελφοσύνης και σύμπνοιας. Το βιβλίο της Γ΄ τάξης Γυμνασίου περιέχει αρκετές, ιστορικά ευαίσθητες στιγμές με τους δύο παγκόσμιους πολέμους, αλλά και με ένα εμφύλιο πόλεμο που κατακερμάτισε τη χώρα. Κατευθυντήρια γραμμή της δραστηριότητας ήταν η κατά το δυνατόν καλύτερη διασύνδεση των ομάδων με το προς διαχείριση ιστορικό υλικό. Οι διδακτικοί στόχοι, σύμφωνα με τα ΑΠΣ και ΔΕΠΠΣ που αναρτήθηκαν στην πλατφόρμα καθοδηγούσαν τους μαθητές, ώστε η ομάδα τους να επιλέξει συγκεκριμένο υλικό μελέτης.

Οι μαθητές παράλληλα με το δοθέν στην πλατφόρμα υλικό ερευνούν τους μαθησιακούς πόρους στο Φωτόδεντρο και το υλικό που αφορά στα διδακτικά θέματα, απομονώνοντας σύμφωνα με την κρίση τους τα κομμάτια που θα επεξεργαστούν προς διδασκαλία. Το πιο δύσκολο σημείο είναι ίσως η διαχείριση της πληθώρας των πληροφοριών, η αποφυγή άσκοπης συλλογής γνώσεων και η ολιστική μελέτη τους. Οι μαθητές έπρεπε να δαμάσουν όλο αυτό το πληροφοριακό υλικό και να το επεξεργαστούν ανάλογα με τη θεματική της ομάδας τους. Για τον λόγο αυτόν είχε προηγηθεί συζήτηση σχετικά με τον τρόπο

αναζήτησης, αλλά και επεξεργασίας του υλικού. Το υλικό των πηγών απομονώνεται και παρουσιάζεται από τις ομάδες στην ολομέλεια της τάξης, αρκετές φορές με την παρουσία και όσων συναδέλφων του σχολείου επιθυμούσαν να το παρακολουθήσουν. Βασικό μέλημα είναι να ασκηθούν οι μαθητές στη μελέτη και επεξεργασία των πρωτογενών και δευτερογενών πηγών, στη διάκριση ιστορικών και μυθοπλαστικών στοιχείων, αλλά και στον έλεγχο της αντικειμενικότητας των πηγών. Παρατηρητές μαθητές δεν υπήρχαν στο πρόγραμμα, αφού όλοι είχαν αναλάβει συγκεκριμένο ρόλο.

Δεν μιλάμε, όμως, για παράδοση του μαθήματος, καθώς η συγκεκριμένη πρόταση δεν προτείνεται ως μια δράση που διανθίζει την παραδοσιακή διδασκαλία, αλλά ως μία εναλλακτική μέθοδος που αντικαθιστά την παραδοσιακή διδασκαλία και την καθημερινή διδακτική και παιδαγωγική πρακτική μας. Πρόκειται, σύμφωνα και με τον Poster (2001) για μια μαζική μετανάστευση της ιστορικής πληροφορίας στο διαδίκτυο που ανατρέπει την παραδοσιακή αφηγηματική μορφή της ιστορίας. Το επιζητούμενο ήταν να αποκτήσουν οι μαθητές κομβικές δεξιότητες, στην έρευνα, στην παρατήρηση, στην ερμηνεία, στην εξαγωγή συμπερασμάτων, στη διαπραγμάτευση των ευρεθέντων και γενικότερα στην προώθηση βιωματικών μορφών μάθησης, αλλά και ενσυναίσθησης στη σύγχρονη κοινωνία της πληροφορίας. Μέσα από τη διαδικασία αυτή μαθαίνουν να συνεργάζονται, να κοινωνικοποιούνται, να χειρίζονται τις νέες τεχνολογίες και το σημαντικότερο να εντρυφούν στην ιστορική πραγματικότητα εμπεδώνοντάς την. Ο μαθητής στην πλατφόρμα δεν είναι απαραίτητο να προσπελάσει το υλικό με μια καθορισμένη και γραμμική σειρά, αλλά έχει τη δυνατότητα να επιλέξει τι θα παρακολουθήσει και με ποια ταχύτητα προσδιορίζοντας τη δική του πορεία μάθησης. Χρησιμοποιούνται για το λόγο αυτό, επίσης, λογισμικά γενικής χρήσης, εννοιολογικοί χάρτες, λογισμικά επεξεργασίας εικόνας, λόγου. Οι μαθητές, καθώς ούτε τεχνοφοβικοί είναι, αλλά και ούτε ανεπίδεκτοι τεχνολογικής μάθησης προσλαμβάνουν πάντα ό,τι καινούργιο τους δοθεί με πολλή ευχαρίστηση, αφού η τεχνολογία δεν είναι διόλου βαρετή και κουραστική στο σχολικό περιβάλλον ειδικότερα, όταν συνδράμει στην διδασκαλία *ιδιαίτερων* μαθημάτων. Μικρά κομμάτια πολύτροπης ιστορίας παρουσιάζονταν συγκεντρωμένα επιμελώς με πολλή φαντασία και τεχνολογικό ένδυμα από μαθητές, ιστορικούς, δημοσιογράφους, φωτογράφους, αναλυτές, συντάκτες. Επιπλέον, δίνεται έμφαση στην εξισορρόπηση της δηλωτικής και διαδικαστικής γνώσης, αλλά και στις εποικοδομητικές θεωρίες μάθησης. (Κόκκινος, 2006). Άλλωστε, η σύγχρονη παιδαγωγική θεωρεί τη συνεργατικότητα και την ενεργητική εμπλοκή των μαθητών σε συνδυασμό με την αλληλοδιδακτική προσέγγιση ως καταλληλότερο τρόπο απόκτησης της γνώσης.

Η καινοτόμος αυτή δράση στηρίζεται στην επιθυμία αυτενέργειας και επικοινωνίας των μαθητών μεταξύ τους έχοντας, έτσι, την ευκαιρία να προβάλλουν το προς μελέτη νέο υλικό τους. Εξίσου σημαντική θεωρείται και η αυτενέργεια της εκπαιδευτικού να προωθήσει και να τονίσει την σπουδαιότητα τέτοιων δράσεων στην εκπαίδευση. Προϋποθέσεις ανάπτυξης της δράσης είναι, εκτός από την ενεργητική συμμετοχή των μαθητών:

1. Η εύκολη πρόσβαση στο σχολικό εργαστήριο και στο διαδίκτυο.
2. Η εξοικείωση του εκπαιδευτικού, αλλά και των μαθητών με τις ΤΠΕ.
3. Η διοίκηση του σχολείου και οι Σχολικοί Σύμβουλοι να επιτρέπουν και να προτρέπουν την αυτενέργεια του εκπαιδευτικού και των μαθητών, ώστε να μην εγκλωβίζονται στο σχολικό βιβλίο στο πρόγραμμα και το δασκαλοκεντρικό σύστημα.
4. Η ύπαρξη οπτικοακουστικών μέσων και διαδραστικού πίνακα.

Η συνεργασία των ίδιων των μαθητών είναι η υπεράνω όλων προϋπόθεση, προκειμένου η δράση να εφαρμοστεί. Το σημαντικότερο όλων είναι ο ευγενής αγώνας των μαθητών να μεταδώσουν στους συμμαθητές τους τη νέα γνώση. Έτσι, αντιλαμβάνονται ότι διδάσκω σημαίνει όχι μόνο ότι είμαι γνώστης, αλλά και ότι δομώ αναπαραστάσεις, αντιλαμβάνομαι τις προσδοκίες και τις συμπεριφορές των άλλων επενδύοντας πάνω σε αυτές. Το βιβλίο από μόνο του και η στείρα απομνημόνευση δεν συνάδουν πλέον με αυτή τη φιλοσοφία και τον σύγχρονο, ενεργό πολίτη που ευαγγελίζεται το νέο, ψηφιακό σχολείο. Οι δημιουργίες παρουσίασης του υλικού των μαθητών, που ανεβαίνουν στην πλατφόρμα, είναι άλλωστε και ο καλύτερος αντίλογος σε όλους όσους έχουν ενδοιασμούς για τη μέθοδο της αντεστραμμένης τάξης.

Τέλος, για την αξιολόγηση των μαθητών χρησιμοποιούνται εναλλακτικές μορφές, όπως η αυτοαξιολόγηση και η ετεροαξιολόγηση. Η αξιολόγηση γίνεται από τη διδάσκουσα, αλλά και από τους ίδιους τους μαθητές σε διάφορες φάσεις της διδασκαλίας με ερωτήσεις που θέτουν οι ίδιοι οι μαθητές προς στους συμμαθητές τους. Στόχος είναι η διαπίστωση γνωστικών, μεταγνωστικών, κοινωνικών, συναισθηματικών δεξιοτήτων, αλλά και η ανατροφοδότηση, η εκτίμηση των πεπραγμένων, η αποτίμηση της πορείας των εργασιών των ομάδων. Η πλατφόρμα του eclass ενδείκνυται για εργασίες αξιολόγησης όλων των τύπων σε χρονικό πλαίσιο που θέτουν οι ίδιοι οι μαθητές και χωρίς χρονικούς περιορισμούς, έχοντας έτσι και τη δυνατότητα επιλογής του τρόπου με τον οποίο θα κριθούν.

ΤΡΟΠΟΙ ΔΥΝΑΤΗΣ ΔΙΕΥΡΕΥΝΗΣΗΣ ΚΑΙ ΣΕ ΆΛΛΑ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ

Η συγκεκριμένη διδακτική προσέγγιση μπορεί να πραγματοποιηθεί σε όλα τα γνωστικά αντικείμενα και να διαφωτιστούν πτυχές που αφορούν στην εκπαιδευτική φιλοσοφία διαφορετικών μορφωτικών συστημάτων της Ευρώπης. Στην προκειμένη περίπτωση, πρωταγωνιστικό ρόλο είχε η ιστορία, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι δεν μπορεί αυτή να επιτευχθεί σε άλλα μαθήματα, επιτυγχάνοντας το ίδιο καλά το μαθησιακό και γνωσιακό στόχο της. Επειδή η πλατφόρμα του eclass προσφέρει μια ποικιλία εναλλακτικών δράσεων, ο μαθητής πρωταγωνιστεί και αναπτύσσει σχέδιο ανάλογα με τα ενδιαφέροντά του, αλλά και την οπτική κάτω από την οποία αυτός βλέπει το κάθε μάθημα παραμερίζοντας τα εμπόδια της μονολιθικότητας. Ξένες γλώσσες, τεχνολογία και πληροφορική, εικαστικά, μουσική, αλλά και όλα τα γνωστικά αντικείμενα μπορούν να διδαχθούν με τη μέθοδο της αντεστραμμένης τάξης.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ο καλύτερος τρόπος εμπέδωσης της γνώσης είναι η βιωματική πρόσληψη και η διαδραστική επαφή με το μάθημα. Μαθαίνω ιστορία, όταν κάνω ιστορία. Οι νέοι ρυθμοί στη σύγχρονη εκπαιδευτική πραγματικότητα απαιτούν ενεργούς πολίτες με κρίση και αντίληψη των τεκταινόμενων σε μια εποχή όπου όλα πια μεταφράζονται ψηφιακά. Ασφαλώς, τίποτα δεν μπορεί να αντικαταστήσει τον εκπαιδευτικό και το βιβλίο, αλλά ενδεχομένως η μέθοδος της αντεστραμμένης τάξης να μπορεί να κινητοποιήσει τη θέληση και τη φαντασία του μαθητή, τις αισθήσεις και τη δράση του στην εκπαιδευτική διαδικασία. Έτσι, φαίνεται ότι ενδυναμώνεται η αυτοεκτίμηση του, καθώς στο πλαίσιο της κοινότητας μάθησης όλα τα μέλη της εργάζονται με κοινό στόχο και συμφωνημένους ρόλους. Αυτό συμβάλλει στην ανάπτυξη αισθήματος κοινής ευθύνης, αλληλοϋποστήριξης και καλλιέργειας ενός φιλικού κλίματος που ενθαρρύνει τη μάθηση. Ένα τέτοιο πλαίσιο ευνοεί την κοινωνικοποίηση των ατόμων και μπορεί να έχει ιδιαίτερα ευεργετικές επιδράσεις στα μέλη εκείνα που για διάφορους λόγους (π.χ. μειωμένη αυτοεκτίμηση) διστάζουν να εκφράσουν τις απόψεις τους. Μαθητές που δεν κατέχουν βασικές κοινωνικές δεξιότητες είναι δύσκολο να επιτύχουν συνεργασία υψηλής ποιότητας. Ωστόσο, η εμπρυσική εφαρμογή της μεθόδου της αντεστραμμένης τάξης και η παράλληλη εμπλοκή σε ομαδοσυνεργατικές δεξιότητες φάνηκε ότι συνδράμει στην αναπαραγωγή και ανατροφοδότηση της γνώσης. Ο χαμηλός τόνος φωνής, η άσκηση ηγετικού ρόλου, η αποδοχή της διαφορετικότητας, η έκφραση διαφωνίας είναι μερικές δεξιότητες που έπαιξαν πρωταγωνιστικό ρόλο για να γίνει η συνεργατική προσπάθεια πιο αποδοτική.

Το βιβλίο λειτουργεί ως αρωγός και σύμβουλος, χωρίς η συμβολή του να παραμένει αδρανής και στάσιμη. Το σχολείο είναι ένα σύνολο δραστηριοτήτων και όχι μόνο μια άσπρη σελίδα. Οι μαθητές χρειάζονται δράση, κίνητρα, δραστηριότητες, συμμετοχή στην ιστορική πραγματικότητα. Το γνωσιακό οικοδόμημα, που χτίζουν οι ίδιοι, παραμένει στον ψυχισμό τους και αναπαράγεται στη μνήμη τους. Άλλωστε, μιλάμε για παιδιά και η ιστορία γίνεται παιχνίδι γνώσης, φαντασίας, αναστοχασμού, βιωματικής εμπλοκής. Αδρανείς και αμέτοχοι μαθητές απέκτησαν τον έλεγχο της μαθησιακής διαδικασίας μέσα από τη μελέτη ιστορικής ύλης σε χρόνο εκτός της σχολικής τάξης. Είναι γεγονός, ότι η μετέπειτα θεσμική αλλαγή στον τρόπο διδασκαλίας προκάλεσε εξ αρχής το ενδιαφέρον και την περιέργεια τους, αφού κλήθηκαν να υποδυθούν τον διδάσκοντα και να διαχειριστούν τη μάθηση. Έψαξαν, ανακάλυψαν, διερεύνησαν και προβληματίστηκαν. Ίσως, ακούγοντας πια ιστορία, να μη δυσανασχετούν, αλλά να θυμούνται ευχάριστα κάποιες διαδρομές, που έκαναν στα

μονοπάτια της. Ο επιμελημένος σχεδιασμός της δράσης ανατροφοδότησε την ιστορική τους σκέψη δίνοντας χώρο σε μια διαμορφωτική αξιολόγηση. Η διδάσκουσα μπόρεσε να κατανοήσει δυσκολίες και εμπόδια μέσα από την διερευνητική και ανακαλυπτική πορεία μάθησης των μαθητών, αλλά και να διευκολύνει την ομαδοσυνεργατική μέθοδο, απαραίτητη προϋπόθεση διεκπεραίωσης του στόχου. Η δραστηριότητα συνέβαλε τα μέγιστα στην ανάπτυξη της ιστορικής συνείδησης και καλλιέργειας των μαθητών, αλλά και στην τόνωση της ιστορικής τους αυτοπεποίθησης σε καιρούς χαλεπούς για τη χώρα. Ο πρωταγωνιστικός τρόπος διερεύνησης και έρευνας σε όλες τις δραστηριότητες καλλιέργησε τις μεταγνωστικές τους δεξιότητες, ουσιαστικά οι μαθητές κατέκτησαν τη μεταγνώση, έμαθαν πώς να μαθαίνουν, αλλά και να αυτοαξιολογούνται. Ενεργοποιήθηκε η φαντασία τους και ταυτόχρονα τους καλλιεργήθηκε το αίσθημα της ευθύνης μέσω των πρωτοβουλιών που ανέπτυξαν σε θέματα οργάνωσης παρουσίασης της νέας ύλης. Το σημαντικότερο συνεργάστηκαν άψογα τηρώντας το αρχικό «κοινωνικό συμβόλαιο» με τη διδάσκουσα, έμαθαν να χρησιμοποιούν μια ποικιλία εκπαιδευτικών λογισμικών που θα τους φανούν χρήσιμα στη μετέπειτα πορεία τους (projects), αντιλήφθηκαν τη σπουδαιότητα της ιστορίας, διαμόρφωσαν ελεύθερη κρίση, αλλά και κριτική και το σπουδαιότερο όλων αγάπησαν το μάθημα της Ιστορίας. Τέλος, ενστερνίστηκαν την ιδέα της εξ' αποστάσεως και της δια βίου μάθησης που θα μπορεί να τους συνοδεύσει μελλοντικά, ως εφόδιο, στην μετέπειτα επαγγελματική τους ανέλιξη.

Αναφορές

Δαμάσκος, Π. Κ. (2000). Ο επιχειρηματικός λόγος και η ανάπτυξη του στο Λύκειο, με θέμα: «*Το δίκαιο του ισχυρού επικρατεί πάντα*». Συν-έρευνα: Συλλογή δεδομένων, από σχολεία του Νομού Λάρισας, διόρθωση δοκιμίων, επιμέλεια: Κ. Β. Δημουλάς. Αθήνα.

Δημουλάς, Κ. Β., και Δημούλας Κ. Δ. (1999 κ.ε.). Ενιαίο Αναλυτικό Πρόγραμμα Φιλολογικών Μαθημάτων στην Εκπαίδευση. Συν-έρευνα Ομάδας Δασκάλων και Καθηγητών σε Δημοτικό και Γυμνάσιο / Λύκειο. Βιβλία και μαθήματα σε Δημοτικό – Γυμνάσιο – Λύκειο, για την κυκλικότητα του ενιαίου πλαισίου σπουδών και τα προβλήματα που υπάρχουν σε αυτήν. Λάρισα.

Ιωάννου, Θ. Π. (1998). *Οργάνωση και διδασκαλία του μαθήματος της ιστορίας: Διδακτικοί στόχοι*, Τα εκπαιδευτικά 47/48: 76/85.

Κάββουρα, Θ. (2004). *Ιστορικές πηγές και περιβάλλοντα μάθησης με χρήση τεχνολογιών και πληροφορίας και επικοινωνίας*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Καλύβας, Ι. (2010). *Διδακτική της Ιστορίας*. Φιλολογική και λοιπή επιστημονική επιμέλεια Κ.Β. Δημουλά. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Κόκκινος, Γ. (1998). *Από την Ιστορία στις Ιστορίες*, Αθήνα : Ελληνικά Γράμματα.

Ματσαγγούρας, Η. (1987). *Ομαδοσυνεργατική διδασκαλία*. Αθήνα : Γρηγόρης.

Μαυροσκούφης, Δ .Κ (2004β). *Σύγχρονες στρατηγικές διδασκαλίας - μάθησης και νέες τεχνολογίες στο μάθημα της ιστορίας. Στο Φιλολογοί στον υπολογιστή*, επιμέλεια Ε. Μυρογιάννη – Δ. Μαυροσκούφης, 139-159. Αθήνα: Καλειδοσκόπιο.

Μαυροσκούφης, Δ .Κ (2005). *Αναζητώντας τα ίχνη της ιστορίας : Ιστοριογραφία, διδακτική μεθοδολογία και ιστορικές πηγές*. Θεσσαλονίκη: Αφοι Κυριακίδη.

Νάκου, Ε. (2000). *Τα παιδιά και η ιστορία. Ιστορική σκέψη, γνώση και εμπειρία*. Αθήνα: Μεταίχμιο

Νικολαΐδου, Σ. – Γιακουμάτου Τ. (2001). *Διαδίκτυο και διδασκαλία*. Αθήνα : Κέδρος.

Ρεπούση, Μ. (2000). Διδακτική της ιστορίας, στοχασμοί, διεργασίες και ζητούμενα, 1880-1980. Η ιστορική γνώση ως ιστορική σκέψη. *Τα Ιστορικά*, 33 (2000): 319-378. Ανακτήθηκε <http://goo.gl/L4MNko>

Ρεπούση, Μ. (2004). *Μαθήματα Ιστορίας. Από την ιστορία στην ιστορική εκπαίδευση*, Αθήνα : Καστανιώτης

Foster, S. J. (2001). «*Historical Empathy In Theory And Practice: Some Final Thoughts*», στο Davis, O.L. Jr. – Yeager, E.A. – Foster, S. J., *Historical Empathy and Perspective Taking in the Social Studies*, Rowman and Littlefield.

Poster, Mark. (2001). *What's the Matter with the Internet?*, Media Studies/Social Theory

Whipple, W. R. (1987). *"Collaborative Learning: Recognizing It When We See It."*

AAHE Bulletin: 4-6. (ED 289 396)